

K L U B S P O L E Č E N S K Ý C H V Ě D

POLITICKÝCH VĚZŇŮ 9, BOX 836, 111 21 PRAHA 1

Z P R Á V A

ZE SOCIOLOGICKÉHO ŠETŘENÍ

KVALITA ŽIVOTA ČESKÝCH SENIORŮ V ROCE 2014

O B S A H:

	strana
ZÁKLADNÍ POZNATKY Z VÝZKUMU	2
Ú V O D	
Obsahové zaměření výzkumu	3
Metoda, organizace a průběh výzkumu	3
Struktura a charakteristika souboru dotázaných	5
VÝSLEDKY SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU	
1. Spokojenost seniorů se svým životem	7
2. Hodnocení vlastní ekonomické situace a životní úrovně	8
Průměrný měsíční příjem seniorů	
3. Zdravotní stav seniorů a využívání sociálních služeb	8
4. Bydlení seniorů	9
5. Dovolené, volný čas a záliby seniorů	12
6. Pomáhání dětem a vnukům	13
7. Vztahy mezi seniory a populací	13
Názory na pozornost věnované seniorům	
Pocit'ování újmy, vydírání, násilí	
Zkušenosti s mladšími občany	
8. Největší problémy seniorů	15
9. Informační periodikum pro seniory	15
10. Poznatky o seniorech z jiných výzkumných zdrojů	16

Výzkum vedli a zprávu zpracovali **Ing. Lubomír Vacek, CSc. a Bc. Jan Klán,**

odborně spolupracovala **Alžběta Hájková**.

Praha, září 2014

Výsledky šetření jsou majetkem zadavatele.

ZÁKLADNÍ POZNATKY Z VÝZKUMU

SE SVÝM DOSAVADNÍM ŽIVOTEM

JE SPOKOJENO 42 % ČESKÝCH SENIORŮ, NESPOKOJENO 24 %

SVOJI SOUČASNOU EKONOMICKOU SITUACI A ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ HODNOTÍ 63 % SENIORŮ JAKO PRŮMĚRNOU

ČÁST JICH VŠAK SVOJI ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ HODNOTÍ JAKO SPÍŠE ČI VELMI ŠPATNOU – 27 %, JAKO DOBROU JEN 10 %.

SVŮJ ZDRAVOTNÍ STAV HODNOTÍ SENIOŘI RŮZNĚ:

VCELKU DOBŘE 55 %, SPÍŠE HŮŘE 41 %

SOCIÁLNÍ SLUŽBY JSOU SENIORY VYUŽÍVÁNY MÁLO, NEVYUŽÍVÁ JE 81 % SENIORŮ

VÍCE JAK POLOVINA SENIORŮ BYDLÍ VE SVÉM VLASTNÍM DOMĚ, BYTĚ

VĚTŠINA DOTÁZANÝCH VYJADŘUJE JISTOTU SVÉHO BYDLENÍ, AVŠAK TŘETINA JICH SDÍLÍ URČITÉ OBAVY

ZÁVISLOST SENIORŮ NA SVÉM BYTĚ JE PODSTATNÝM ZNAKEM JEJICH ŽIVOTA - 82 % JICH ZDE TRÁVÍ SVŮJ VOLNÝ ČAS

ZAHRADNIČENÍ JE MEZI SENIORY NEJOBLÍBENĚJŠÍ ČINNOSTÍ

44 % SENIORŮ POMÁHÁ PŘI VÝCHOVĚ A HLÍDÁNÍ DĚTÍ

PŘES POLOVINU SENIORŮ NEMÁ POCIT JAKÉHOKOLI ÚTLAKU

PŘES POLOVINU DOTÁZANÝCH MÁ S MLÁDEŽÍ DOBRÉ ZKUŠENOSTI

SENIORŮ VIDÍ NEJVĚTŠÍ PROBLÉM VE ZDRAVÍ

– VE ZDRAVOTNICKÉM SYSTÉMU A VE VLASTNÍM ZDRAVOTNÍM STAVU

Ú V O D

OBSAHOVÉ ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU

Výzkum byl realizován Klubem společenských věd o. s. pro potřeby Rady seniorů ČR s využitím pro přípravu mezinárodní konference „Kvalita života českých seniorů“.

Obsah výzkumného šetření byl zaměřen na zjištění základních údajů o životní úrovni a o životním stylu českých seniorů, a zčásti i o jejich sociálním postavení ve společnosti v polovině roku 2014.

Sociologické šetření poskytlo aktuální empirická data o vybraných problémech života seniorů, a přispělo tím k celkovému zmapování situace seniorů a jejich základních životních potřeb – zdraví, bydlení, vztahů v rodině. Přineslo informace o rozložení jejich názorů na uvedené problémy.

V šetření byly využity poznatky z dřívějších sociologických výzkumů, zejména ze dvou rozsáhlých výzkumů o postavení a bydlení seniorů v Praze (provedené Klubem společenských věd v letech 2009 a 2011), a dále z výzkumů Petra SAKA organizovaných v rámci grantů o postavení českých seniorů ČR a zpracovaných do knihy Sociologie stáří a seniorů (vydané v roce 2013, Grada).

Způsob provedení výzkumu umožňuje porovnat některé výsledky s údaji z dřívějších šetření zjištěné zejména při průzkumech realizovaných mezi seniory bydlícími v Praze

Obsahově bylo téma rozloženo do těchto hlavních okruhů:

- Hodnocení své ekonomické situace (životní úrovně) a spokojenosti se životem.
- Hodnocení vlastního zdravotního stavu, bydlení (jeho úrovně a obav o bydlení), a využívání sociálních služeb.
- Názory seniorů na vztahy v rodině a na vlastní postavení ve společnosti.
- Vybrané otázky stylu života (trávení dovolených a volného času) a vztahu k okolí (názory na mladou generaci).

Obsahové okruhy byly převedeny ve formě výzkumných dotazů do standardizovaného dotazníku pro rozhovory. Ten obsahoval 21 otázek, z toho 17 meritorních (obsahových) a 6 identifikačních k osobnosti respondentů (věk, pohlaví, velikost místa bydliště, kraj, pracovní aktivita a dřívější zaměstnání).

Studie má vypovídací hodnotu pro aktuální posouzení situace českých seniorů a přináší náměty a návrhy pro další práci se seniory a pro seniory. Výsledky umožňují

rovněž sledování názorů a situace různých skupin seniorů podle základních věkových kohort, podle pohlaví, velikosti místa bydliště a některých dalších znaků.

METODA, ORGANIZACE A PRŮBĚH VÝZKUMU

Výzkum byl realizován na celém území České republiky.

Šetření bylo provedeno dvěma způsoby:

a/ metodou řízených výzkumných rozhovorů prostřednictvím tazatelské sítě,

b/ anketou - časopiseckou a rozdávanou.

a/ Metoda řízených výzkumných rozhovorů byla realizována podle standardizovaného dotazníku prostřednictvím tazatelské sítě Klubu společenských věd reprezentativně rozmístěné na celém území České republiky.

Výzkumné řízené rozhovory s reprezentativním souborem seniorů – občanů ČR od 60 let uskutečnilo 85 školených tazatelů Klubu společenských věd o.s. ve všech krajích ČR v době od **17. července do 10. srpna 2014**. A to se **431 dotázanými staršími občany od 60 let výše**. Výběr dotázaných byl proveden metodou kombinace kvótního a náhodného výběru. Všichni tazatelé se řídili standardními zásadami pro vedení výzkumných rozhovorů a operativními instrukčními pokyny. Dotazování bylo dobrovolné s garancí zachování mlčenlivosti o sdělených údajích.

b/ Výzkumná anketa byla realizována, jednak zveřejněním anketního listu v měsíčníku Rady seniorů ČR „Doba seniorů“, jednak předáním anketního listu respondentům prostřednictvím funkcionářského aktivu Rady seniorů. Anketní archy v obou případech vyplňovali dotázaní senioři samostatně.

Výzkumná anketa zveřejněná v Době seniorů byla realizována v průběhu července a srpna 2014. Předávané anketní archy byly rozdávány ve všech krajích ČR v průběhu července 2014. A to s požadavkem dodržení určitých kvót při výběru dotázaných podle pohlaví a věku. Vyplněné anketní listy se vracely jednak poštou, jednak prostřednictvím internetu.

Anketní list obsahoval stejné otázky jako dotazník pro výzkumné rozhovory, avšak v zájmu zjednodušení dotazů nebyly pokládány otázky na finanční příjmy seniorů a na kraj, v němž senioři bydlí. Rovněž byly zjednodušeny tři složené otázky k názorům na volný čas a vztahu k mládeži.

Ke zpracování byla využita data ze všech provedených rozhovorů a anket, z nichž bylo získáno přes 25 tisíc údajů. Zpracování dat bylo provedeno výzkumným týmem ve dvou samostatných souborech:

- z výzkumných rozhovorů se 431 respondenty a
- z anketních listů se 465 respondenty (přičemž nebylo rozlišováno, zda šlo o anketní listy z časopisecké anebo rozdávané ankety).

Získaná data byla statisticky zpracována standardními výpočetními programy pro sociologické výzkumy. Po kompletaci byla dále tříděna podle základních charakteristik respondentů a získané údaje byly zpracovány v závěrečné zprávě.

Mimoto bylo, zejména v anketních listech, získáno od různých respondentů mnoho další informací o jejich názorech. Vyhodnocení těchto informací není v projektu výzkumu.

V průběhu dotazování nebyly zaznamenány zvláštní odchylky od standardních výzkumů. Určitá obtížnost byla patrná při vedení rozhovorů a vyplňování anketních listů staršími osobami: menší orientací v problémech, obtížnějším a pomalejším chápáním otázek a

srozumitelností odpovědí. V některých rozhovorech se ukázala také nedůvěra vypovídat o vlastní situaci. Odmítání rozhovorů se nevymykalo standardnímu průměru, více než jindy byl požadován na tazatelích osobní průkaz.

Na druhé straně mnozí respondenti výzkumné šetření přivítali a považovali ho za přínos pro řešení jejich složité situace.

STRUKTURA A CHARAKTERISTIKA SOUBORU DOTÁZANÝCH

Složení souboru dotázaných odpovídá v základních demografických parametrech strukturu seniorů ve věkové kohortě 60+ a to podle dat Českého statistického úřadu¹.

Složení výzkumného souboru je plně reprezentativní podle pohlaví dotázaných a podle zapojení seniorů do pracovního procesu seniorů nad 60 let. V přijatelné míře podle velikosti místa bydliště a podle územního rozložení: Praha, české kraje a moravské kraje. Odpovídá plně struktuře seniorů od 80 let, zčásti i v ostatních věkových skupinách.

V dalším parametru - dřívější zaměstnání dotázaných - odpovídá složení souboru srovnatelným údajům, dostupných z jiných zdrojů – z minulých výzkumů seniorů.

**Zjištěná výzkumná data mají postačující informační hodnotu.
Lze je spolehlivě užívat k dalším analyticko-syntetickým činnostem.**

SOUBOR	CELKEM	MUŽI	ŽENY	neuveďeno
Počet dotázaných	431	178	248	5

PODLE POHLAVÍ	Údaje ČSÚ – 2011 (uvedeno v %)	Výzkumný soubor (uvedeno v %)
Muži	42	41
Ženy	57	58
neuveďeno	1	1

PODLE VĚKU (v %)	Údaje ČSÚ – 2011 (uvedeno v %)	Výzkumný soubor (uvedeno v %)
60 - 69 let	54	38
70 – 79 let	29	44
80 let a více	16	18

^{1/} Data, která byla zjištěna při tomto sociologickém šetření, jsou porovnáována s daty ze Sčítání lidu uskutečněném v roce 2011.

nezjištěno	1	0
------------	---	---

MÍSTO BYDĽIŠTĚ PODLE KRAJŮ (v %)	Údaje ČSÚ – 2011 (uvedeno v %)	Výzkumný soubor (uvedeno v %)
PRAHA	12	16
české kraje (mimo Vysočinu)	48	42
moravské kraje (včetně Vysočiny)	40	42

PODLE VELIKOSTI MÍSTÁ BYDLIŠTĚ (v %)	Údaje ČSÚ – 2011 (uvedeno v %)	Výzkumný soubor (uvedeno v %)
do 5 tisíc obyvatel	37	30
5 až 20 tisíc obyvatel	18	23
20 až 50 tisíc obyvatel	22	26
100 tisíc a více obyvatel	23	21

PODLE DŘÍVĚJŠÍHO PŘEVAŽUJÍCÍHO ZAMĚSTNÁNÍ (v %)	Výzkumný soubor (uvedeno v %)
dĚlníci, řemeslníci a rolníci	27
provozní zaměstnanci	17
administrativní zaměstnanci	18
odborní pracovníci	35
podnikatelé, živnostníci	3

PODLE PRACOVNÍ AKTIVITY	Údaje ČSÚ – 2011 (uvedeno v %)	Výzkumný soubor (uvedeno v %)
pracuje	19	20
nepracuje	81	80

STRUKTURA RESPONDENTŮ Z ČASOPISECKÉ A ROZDÁVANÉ ANKETY

se liší od struktury souboru respondentů z výzkumných rozhovorů. Odchyluje se zejména v rozložení podle velikosti místa bydliště dotázaných. A to vyšším zastoupením respondentů z velkoměst nad 100 tisíc obyvatel – 34 % (zatímco zde žije jen pětina seniorů). A dále malým počtem dotázaných z malých obcí do 5 tisíc obyvatel – pouze 22% (zatímco v těchto obcích žije 34 % seniorů) a z malých měst 5 až 20 tisíc obyvatel – 15%.

Soubor dotázaných v anketě je posunut i podle dřívějšího zaměstnání seniorů. Ze všech dotázaných bylo dříve 40% odbornými pracovníky a 29% administrativními pracovníky, přičemž dělníků bylo jen 16% a provozních pracovníků 10%.

V anketě také odpovídalo poněkud větší procento žen (64%), než je v seniorské populaci ČR (57%). Tím je zde i nižší zastoupení mužů. Mírný posun je patrný i ve věkové struktuře, odpovídali v průměru o cca 3 roky mladší občané než je celostátní průměr seniorů.

Tím pádem nelze hovořit o anketním souboru jako reprezentativním v plném rozsahu, ale pouze zčásti reprezentativním.

Toto odchýlení je způsobeno metodou výběru dotázaných, kteří odpovídali podle svého zájmu na dotazy v časopise anebo zcela volně přistupovali k vyplnění anketního listu.

Nicméně data z ankety nejsou, zejména co do pořadí odpovědí, podstatně vychýlená. Dotvrzují výsledky získané v reprezentativním souboru prostřednictvím výzkumného interview a umožňují orientační interpretaci dat.

VÝSLEDKY SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU

1. SPOKOJENOST SENIORŮ SE SVÝM ŽIVOTEM

Aktuální výzkumná data ukazují na relativně dobrou spokojenost seniorů se svým dosavadním životem. Přesněji řečeno je jich více spokojeno - 42 %, než nespokojeno - 24 %. Ostatní, přibližně třetina, uvedli „zčásti ano, zčásti ne“.

Spokojenost se životem klesá s věkem. Mladší seniori (60-69 let) jsou spokojenější než starší.

Spokojenost s dosavadním životem	Příjem za měsíc			
	Do 10 tisíc Kč	10–20 tisíc Kč	20–30 tisíc Kč	nad 30 tisíc Kč
Spokojen – zčásti, celkem	22 %	52 %	58 %	100 %
Zčásti ano, zčásti ne	36 %	35 %	34 %	0 %
Nespokojen - zčásti vůbec	42 %	13 %	8 %	0 %

Ukazuje se, že poněkud spokojenější jsou muži (47 %) než ženy (37 %). Logiku má také zjištění podstatně vyšší spokojenosti u seniorů s vyššími příjmy. Už i ti, co mají příjmy nad 10 tisíc, jsou spokojeni. Na druhé straně je zajímavé, že pětina těch, co mají příjmy do 10 tisíc Kč, jsou také spokojeni.

Vyjádření spokojenosti se svým životem není výrazněji rozdílné podle velikosti a místa bydliště seniorů.

Výsledky ankety přinášejí obdobné poznatky. Nicméně vzhledem k posunu struktury anketních respondentů je zde spokojenost s dosavadním životem vyjádřena častěji, tzn., že podle ankety je spokojena polovina seniorů – 53 %, nespokojeno pouze 10%.

2. HODNOCENÍ VLASTNÍ EKONOMICKÉ SITUACE

A ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ

Zatímco s dosavadním životem jsou senioři více méně spokojeni, svoji současnou ekonomickou situaci a životní úroveň hodnotí většina - 63 % - průměrně. Nezanedbatelná část (27 %) jich však svoji životní úroveň hodnotí jako spíše či velmi špatnou – jako dobrou jen 10 %.

V jednotlivých sociálních skupinách je hodnocení vlastní životní úrovně bez propastných rozdílů – převážně jako průměrné. Jako dobré jen kolem jedné desetiny. Zápornější postoj ke své životní úrovni vyjadřují ženy (32%) oproti mužům (21%). Dosti rozdílně hodnotí svoji životní úroveň občané různých velikostních míst bydliště. Nejlépe v malých obcích a velkoměstech, nejhůře ve větších městech okresního typu.

Za pozornost stojí negativní vyjádření některých, lze říci ohrožených skupin. Jde především o nejstarší věkovou skupinu seniorů nad 80 let – ti vnímají svoji životní úroveň z více jak třetiny špatně 34 %.

Ekonomická situace i životní úroveň seniorů je však odvozena především od výše jejich příjmů. Ukázalo se, že jen 3% dotázaných odmítla své příjmy tazatelům sdělit.

Data o příjmech respondentů byla zjišťována pouze v základních kategoriích, i tak jsou v relaci s objektivními statistickými údaji o rozložení výše důchodů. Rozčlenění příjmů podle skupin dotázaných seniorů plně koresponduje se statistickými údaji např. Českého statistického úřadu a České správy důchodového zabezpečení.

Do 10 tisíc Kč měsíčně má příjem (počítá se vč. všech druhů důchodů a dalších čistých příjmů) **38 % dotázaných. Mezi 10 a 20 tisíci Kč to je 55 % důchodců, nad 20 tisíc Kč 4 %.**

Výsledky ukazují na výrazně nižší příjmy seniorek než seniorů. Do 10 tisíc Kč má příjem polovina žen (52%), a naopak z dat je patrná výrazná převaha mužů s příjmy nad 10 tisíc Kč. Podobně – více jak polovina občanů v malých obcích (pod 5 tisíc obyvatel) a bývalých dělníků (kolem 55 %) má příjmy pod 10 tisíc Kč.

Zůstává faktem, že finanční příjmy jsou základní složkou výše ekonomické situace a životní úrovně a dále zprostředkovaně i spokojenosti či nespokojenosti občanů. Seniorů pak zvláště.

3. ZDRAVOTNÍ STAV SENIORŮ A VYUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Svůj zdravotní stav hodnotí senioři různě: vcelku dobře 55 %, spíše hůře 41 %, přičemž krajní hodnocení „dobrý – špatný“ se pohybuje vždy mírně nad 10 procenty. Lze říci, že senioři se v subjektivním hodnocení svého zdraví rozdělují do dvou skupin.

Na otázku „Váš zdravotní stav je:“ dotázaní odpověděli – je uvedeno v % v souborné tabulce podle pohlaví a věkových kategorií:

	Senioři ČR	Muži	Ženy	60-69 let	70-79 let	80 a více
Dobrý, uspokojivý	14	12	15	21	9	11

Vcelku dobrý, spíše dobrý	41	42	41	47	43	26
Spíše nedobrá, neuspokojivý	29	27	30	16	35	40
Špatný	12	16	10	10	11	22
Neví, nedokáže posoudit	4	3	4	6	2	1

Z výsledků výzkumu je dále patrné, že ženy jsou se svým zdravotním stavem poněkud více spokojeny než muži. Svůj zdravotní stav hodnotí pozitivněji, avšak s věkem, zejména po 80 letech, se jejich stav rapidně zhoršuje. V tom věku považuje svoje zdraví 67 % žen za velmi nebo spíše špatné. Věk seniorů hraje v jejich zdraví hlavní roli.

Důležitou roli v posuzování zdravotního stavu seniorů hraje jejich původní zaměstnání. Negativní zejména na fyzicky pracující profese, bývalé dělníky a zčásti provozní pracovníky.

Zdravotní stav je:	Dělník nebo rolník	Provozní zaměstnanec	Administrativní zaměstnanec	Odborný pracovník	Podnikatel
Dobrá, uspokojivý	9 %	7 %	16 %	21 %	21 %
Vcelku dobrý, spíše dobrý	27 %	47 %	47 %	45 %	50 %
Spíše nedobrá, neuspokojivý	41 %	32 %	30 %	19 %	14 %
Špatný	21 %	9 %	5 %	11 %	14 %
Neví, neumí posoudit	3 %	4 %	3 %	4 %	0 %

Stojí za připomenutí, že svůj zdravotní stav jako nejlepší hodnotí senioři bydlící ve velkoměstech – 64 % jako dobrý, zatímco na druhé straně za špatný nebo spíše špatný ho považují senioři ze středních měst (20-100 tisíc obyvatel) – dokonce polovina z nich (51 %).

VYUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Bylo pro srovnání s dřívějšími daty sledováno jednoduchou otázkou „Jaké sociální služby využíváte?“

Žádné	81 %
Sociální služby – pečovatelka, obědy	13 %
Sociální podpora - příspěvky	2 %
Ostatní služby	4 %

Sociální služby jsou seniory využívány málo. A to, i když na ně mají do značné míry nárok. Je zarážející, že minimum seniorů (pouze 2 %) využívá různé příspěvky od státu, jako příspěvek nebo příplatek na bydlení. Někteří senioři mají nárok i na příspěvek k nemohoucnosti. V připomínkách tazatelů se často vyskytovala možnost využívání pečovatelky. V menší míře se vyskytla možnost využívání charity. Pokud jde o ostatní služby (formálně se nejedná o sociální služby), vyjadřovali se senioři minimálně.

Z dalších, písemných odpovědí a poznámek v dotaznících a anketních listech vyplývá, že senioři nejsou dobře informováni o možnostech využívat dávky sociální pomoci nebo dávky státní a sociální podpory.

4. BYDLENÍ SENIORŮ

Bydlení jako jedna z hlavních potřeb člověka si vyžádala zvláštní pozornost výzkumu. Projekt sledoval především spokojenost seniorů s bydlením, v jakém bytě bydlí, s kým bydlí a zda dotázaní mají či nemají jistotu bydlení. Podstatnou informaci podávají data o struktuře bydlení seniorů.

„Kde, respektive v jakém bytě trvale bydlíte?“

Ve vlastním bytě nebo domě	59 %
V nájemním bytě	20 %
V družstevním bytě	12 %
Někde jinde	9 %

Ze získaných dat je patrné, že více jak polovina lidí seniorského věku bydlí ve svém vlastním domě nebo bytě, a to zejména v menších sídelních místech (malá města, venkov). Další velkou skupinu tvoří senioři, kteří žijí v nájemním bytě a musí platit nájemné. Ti zejména ve větších městech a nejvíce v Praze.

Družstevní bydlení v posledních letech zaznamenalo pokles, snížil se i počet seniorů žijících v družstevních bytech. Necelá desetina seniorů pak žije v domovech důchodců a v jiných zařízeních pro seniory.

Přehledy o bydlení doplňují údaje o komunitě, s níž senioři bydlí:

Dotázaný bydlí:	Senioři ČR	60 – 69 let	70 – 79 let	80 a více let
Zcela sám - sama	35 %	30 %	37 %	43 %
S manželem - druhem	28 %	34 %	27 %	17 %
S manželkou - družkou	23 %	23 %	24 %	21 %
Sám s dětmi - vnuky	11 %	11 %	8 %	14 %
Sám s dalšími osobami	3 %	2 %	4 %	5 %

Polovina seniorů (51%) sice žije v manželském svazku resp. s druhem, avšak z dat je patrná relativně vysoká osamocenost třetiny seniorů, zejména žen. S věkem se mění struktura rodiny a společné bydlení manželů klesá, současně vzrůstá osamocenost. Téměř polovina seniorů nad 80 let bydlí sama. To se přirozeně promítá do úrovně, ale i stylu jejich života. A to dále souvisí se spokojeností a dokonce i s obavami o jejich bydlení.

Ukazuje se, že dvougenerační či třígenerační bydlení – s dětmi, vnoučaty není příliš rozšířeno. V tomto svazku bydlí jen každý desátý senior.

Pro hodnocení bytové situace seniorů je podstatná otázka „Jak jste se svým bydlením spokojeni?“ (1% neodpovědělo)

Se svým bydlením je:	Senioři ČR	Muž	Žena	60 – 69 let	70 – 79 let	80 a více let
Velmi spokojen	26 %	28 %	26 %	29 %	24 %	28 %
Spíše spokojen	59 %	56 %	60 %	55 %	62 %	57 %
Spíše nespokojen	13 %	14 %	12 %	13 %	13 %	14 %
Velmi nespokojen	1 %	2 %	1 %	2 %	1 %	1 %

Neodpovědělo	1 %	0	1 %	1 %	0	0
---------------------	------------	----------	------------	------------	----------	----------

Spokojenost českých seniorů s bydlením je tedy na vysoké úrovni (85 %).

Rozdíly v názorech na spokojenost jsou malé - mezi pohlavími, i podle věku.

Určité menší rozdíly jsou patrné v názorech seniorů podle jejich dřívější profese. Bývalí odborní pracovníci a podnikatelé vyjadřují poněkud větší spokojenost (až 90 % z nich), oproti bývalým dělníkům.

Pozornosti neujde závislost spokojenosti na výši příjmů seniorů. Tato souvislost nebyla podrobněji mapována, avšak je zřejmé a logické, že seniori s vyššími příjmy jsou více spokojeni i se svým bydlením.

S bydlením je:	Příjem za měsíc			
	Do 10 tisíc Kč	10 – 20 tisíc Kč	20 – 30 tisíc Kč	nad 30 tisíc Kč
Velmi spokojen	16 %	32 %	33 %	50 %
Spíše spokojen	59 %	60 %	59 %	33 %
Spíše nespokojen	22 %	7 %	8 %	17 %
Velmi nespokojen	2 %	1 %	0 %	0 %
Neodpovědělo	1 %	0 %	0 %	0 %

Spokojenost resp. nespokojenost s bydlením se současně promítá i do obav o bydlení. Výzkumná data to potvrzují:

„Máte obavy o své bydlení?“	Seniori ČR	Ve vlastním bytě, domku	V družstevním bytě	V nájemním bytě	Jinde
Nemá žádné obavy	61 %	75 %	60 %	33 %	38 %
Částečně se obává	24 %	19 %	26 %	38 %	24 %
Má obavy	11 %	5 %	8 %	26 %	22 %
Neuvedeno	4 %	1 %	6 %	3 %	16 %

I když většina dotázaných vyjadřuje jistotu svého bydlení, stále přibližně třetina jich sdílí určité obavy z vystěhování či ze vzniku jiných problémů. Data potvrzují, že jistota bydlení souvisí přímo s vlastnictvím bytu, tedy zda je senior vlastníkem bytu či nájemcem nebo družstevníkem. Největší obavy mají seniori bydlící v nájemních bytech a domech – téměř dvě třetiny z nich.

Obavy samozřejmě souvisí i s příjmy seniorů. Čím vyšší příjmy, tím více jistoty a méně obav ze vzniku problémů. A naopak: až dvě třetiny seniorů s nízkými příjmy se více či méně obává problémů, které by mohly mít s bydlením.

Poznatky získané o bydlení seniorů z anketních listů se zčásti blíží k reprezentativním datům. Zdůrazňují městský charakter bydlení seniorů, podle nich jsou seniori s bydlením spokojenější a mají méně obav z bydlení.

5. DOVOLENÉ, VOLNÝ ČAS A ZÁLIBY SENIORŮ

Specifika životního stylu seniorů se zprostředkovaně promítá i do prožívání jejich volného času, zálib a zájmů. K tomu směřoval i záměr výzkumu: kde v příznivém období, na jaře, v létě a na podzim tráví senioři hodně svého volného času.

Většina seniorů svůj volný čas tráví ve svém bytě nebo domě – 82 %. To souvisí především s jejich zdravotním stavem, stylem života, ale i s finanční situací a s dalšími možnostmi.

Mimo zimu tráví hodně času na chatě nebo chalupě téměř čtvrtina seniorů – 23 %. Jiné objekty jich pak využívá 16 %. Ze součtu vyplývá, že určitý počet dotázaných využívá k trávení volného času více možností.

Silná závislost seniorů na svém bytě je podstatným znakem jejich života vůbec. Ve svém bytě nejvíce volného času tráví 88 % občanů nad 80 let, ve svém bytě prožije podstatnou část volného času 79 % seniorů z velkoměst.

Na druhé straně na chaty a chalupy jich často jezdí z velkoměst 40 %. Rozdíly nejsou mezi muži a ženami. Je však patrné, že vlastní rekreační zařízení využívají spíše mladší senioři, muži a senioři z velkoměst.

OBLASTI VOLNÉHO ČASU SENIORŮ

Pokud u seniorů lze hovořit o volném čase, pak ten tvoří rozsáhlou škálu zájmů, koníčků a zálib, jimž se senioři věnují. Mezi nejfrekventovanějšími dotázaní uvedli:

ZAHRÁDKAŘENÍ	34
ČETBA KNIH, ČASOPISŮ	32 %
TURISTIKA A CESTOVÁNÍ	20
SLEDOVÁNÍ TELEVIZNÍCH, ROZHLASOVÝCH POŘADŮ	18
SPORT, CVIČENÍ RŮZNÉHO DRUHU	18

Dotázaní mohli uvést více možností, proto součty přesahují 100 %.

Ukazuje se, že práce na zahradě je mezi seniory nejoblíbenější činností a to i přes jejich vysoký věk. Bez rozdílu pohlaví a místa bydliště, i když častěji na venkově. To dokládají i jiné výzkumy seniorů. Druhou oblíbenou činností seniorů je četba knih. Do četby je zařazena i četba časopisů, tisku i luštění křížovek. Další zálibou lidí v seniorském věku je cestování a turistika, které se věnuje pětina dotázaných. Pod cestováním je zahrnuto i cestování do zahraničí, ale i procházky do přírody a výlety do lesa.

Téměř pětina dotázaných vyjádřila svůj zájem o sledování mediálních, ale především televizních pořadů. Méně již rozhlasu. Stojí za zmínku, že sledování televize, podobně jako četba knih, v žebříčku seniory realizovaných zálib za poslední léta mírně klesla. Naopak sportování a cvičení všeho druhu mezi seniory získává na oblibě.

Z odpovědí bylo zjištěno, že pokud to seniorům dovoluje zdravotní stav, tak častěji než dříve jezdí na kole nebo chodí plavat. Muži chodí rybařit nebo hrají šachy.

Více seniorů než před pěti lety vyjádřilo, že se věnují sebevzdělávání (univerzity třetího věku, učení jazyků) a kontaktu a setkávání s přáteli. Rovněž chov zvířat zaznamenal v poslední době mezi seniory vyšší zájem a dostal se mezi prvních deset zálib. Ukazuje se, že nejde jen o seniory žijící na venkově, ale i o seniory, kteří bydlí v obcích nad 5 tisíc obyvatel, včetně velkoměst. Zmíněné změny v prožívání volného času jsou bezpochyby důsledkem proměn prostředí, v němž senioři žijí.

Následuje přehled celkem čtyř desítek různých činností, jimž se senioři ve volném čase věnují: ženy ručním pracím (vaření, šití, vyšívání, zdobení květin), muži kutilství a práci v dílně, a dále obě pohlaví návštěvám kulturních akcí, houbaření. V menším počtu dotázaní dále uváděli: zájmy o politiku, počítače, filatelii, rybaření, myslivost, filmování a fotografování, renovaci bytu, účast na soutěžích.

V provedené anketě se pořadí zájmů a zálib seniorů projevilo obdobně, s tím, že zahrádkaření se umístilo až na třetím místě.

6. POMÁHÁNÍ DĚTEM A VNUKŮM

Pokud jde o vztah seniorů k jejich potomkům (dětem nebo vnoučatům) ukazuje se, že „dědečkové a babičky“ ze všeho nejvíce pomáhají při výchově nebo hlídání dětí (vnoučat), a to plných 44 % z nich. Poměrně značná část seniorů pomáhá finančně (35 %) a jinými materiálními prostředky (33 %). Mezi materiální podporu lze zařadit například nákup potravin, základních životních potřeb, oblečení. Na venkově například výsledky hospodaření ze zahrádky nebo chovu zemědělských zvířat. Mezi nespécifikované formy pomoci potomkům, část dotázaných (39%) uváděla (podle slovních vyjádření respondentů) různé rady, pomoc například při hlídání domácích zvířat, zalévání květin, hlídání a kontrole jejich objektu atd.

Je zřejmé, že způsoby pomoci dětem a vnukům se prolínají. Vysoká péče seniorů o mladou generaci je závislá na možnostech seniorů – především zdravotních, věkových a finančních. A tak se také liší různé formy pomoci podle uvedených kategorií. Seniorky výrazněji při výchově dětí, muži spíše finanční pomocí, pracující důchodci finanční a materiální pomoci.

7. VZTAHY MEZI SENIORY A POPULACÍ

NÁZORY NA POZORNOST VĚNOVANÉ SENIORŮM

Nepříliš dobrá situace seniorů, zejména ekonomická, se odráží i v jejich názoru na to jaká je jejich potřebám věnována pozornost. A dotázaní senioři se ve výzkumu nevyjádřili příliš pozitivně.

Na otázku „Myslíte si, že je potřebám seniorů věnována v současné společnosti náležitá pozornost?“ podala pouze desetina (11%) jednoznačně pozitivní odpověď. Částečně pozitivní odpověď vyjádřilo 45% a výrazně negativní odpovědi sdělilo 43 %.

Tento výrazně negativní názor však nesdílí podstatná část seniorů s příjmy nad 20 tisíc Kč. Jinými slovy bohatí senioři mají ve většině za to, že v současné společnosti je seniorům věnována náležitá pozornost.

Jinak jsou názory jednotlivých skupin seniorů na pozornost, kterou jejich potřebám věnuje společnost shodné, bez rozdílů. Pouze nejstarší věková skupina seniorů se k této otázce

vyjádřila v menším počtu.

Výsledky ankety se v této otázce přesně shodují (v rozmezí +-1%) s údaji z výzkumných rozhovorů.

POCIŤOVÁNÍ ÚJMY, VYDÍRÁNÍ, NÁSILÍ

S postavením seniorů a naplňováním jejich života úzce souvisí rovněž otázka poškozování a ztrát, které jim způsobují jiní. Nesplnilo se naše očekávání, že bude tento pocit silný. Naopak výsledky prokázaly, že podstatná část, více jak polovina, seniorské populace nemá pocit jakéhokoli útlaku. A už vůbec ne v rodinném nebo sousedském prostředí.

Avšak určitý útlak – újmu, násilí či vydírání – přece jen pociťuje více jak čtvrtina dotázaných seniorů (27%), i když ze strany lidí mimo své blízké okolí. K tomu směřoval dotaz „Stává se vám někdy, že jako důchodce pociťujete nějakou újmu, vydírání či násilí ze strany rodiny, sousedů nebo jiných lidí?“ – uvedeno v %

	Ano	ne	neodpovědělo
Ze strany rodiny	7	91	2
Ze strany sousedů	12	85	3
Ze strany jiných lidí	27	71	2

V názorech jednotlivých skupin respondentů nejsou větší difference. Útlak od rodiny pociťují poněkud více nejstarší senioři, každý desátý. Stejně i od sousedů – 17%. Je zajímavé, že určitou újmu, možná až násilí od jiných lidí pociťují nejvíce obyvatelé větších měst nad 50 tisíc obyvatel.

Tyto poznatky korespondují i s výsledky anketního šetření, v němž se vyjádřilo přece jen o něco více o pocitu útlaku od jiných lidí než od rodiny a sousedů.

ZKUŠENOSTI S MLADŠÍMI OBČANY

V souvislosti s tím jsme zjišťovali názor seniorů na mladou generaci. A to v otázce „Jaké máte zkušenosti s mladšími spoluobčany?“ Na otázku převážili pozitivní odpovědi - více jak polovina dotázaných má s mladou generací dobré zkušenosti. Rozporné zkušenosti s mládeží má přibližně třetina dotázaných (uvedeno v %):

Mezi různými skupinami seniorů nejsou rozdílnější názory. Pouze poněkud více žen než mužů uvádí, že má s mladou generací dobré zkušenosti. Výjimku tvoří senioři z větších měst (20 – 100 tisíc obyvatel), jejichž zkušenosti s mládeží jsou negativnější než jinde.

V anketě byly, vzhledem ke struktuře respondentů, pozitivní odpovědi zastoupeny více – 25 % dotázaných uvedlo, že má zkušenosti převážně dobré.

8. NEJVĚTŠÍ PROBLÉMY SENIORŮ

Pocit největších problémů - oblasti života s největšími problémy

Byly zjišťovány obecným, otevřeným dotazem „V kterých oblastech života pociťujete největší problémy?“ Odpovědi jsou vyjádřeny ve velké škále různých oblastí

počínaje nedostatky ve zdravotnictví a konče třeba zásobováním a špatnou dopravou. Ze získaných dat zřetelně vyplývá, že:

**Senioři vidí největší problém ve zdraví –
ve zdravotnictví jako systému a ve vlastním zdravotním stavu
- a to polovina z nich.**

Na dalších místech figurují problémy v oblastech: mezilidské vztahy a soužití, neúcta ke stáří (19%), zdražování – léků, potravin, nájmu (17%), nízké důchody (16%).

Následuje výčet řady problémů v oblastech: nedostatky ve veřejné dopravě (zejména v malých obcích), v zásobování (opět v malých obcích), v bytové politice, nedostupnost kultury (opět na venkově).

Sem patří i subjektivní vyjádření k prožívání stáří – samota, a pak řada problémů dalších – korupce, podvody, nedostatečná doprava, špatné zásobování, malý pocit bezpečí, kriminalita.

Zvláštní kategorií problémů jsou stížnosti od 10% dotázaných na politickou situaci, a s tím spojená konkrétní upozornění na různé veřejné a společenské souvislosti – kritika ekonomiky, úřadů, zákonů, korupce ...

V anketě nepoložili dotázaní největší důraz na zdravotnické problémy (zřejmě vzhledem k nižšímu věku anketních respondentů), ale na nízké důchody a na slabé sociální zabezpečení.

9. INFORMAČNÍ PERIODIKUM PRO SENIORY

Více jak polovina dotázaných (52 %) má za to, že seniorská populace potřebuje svoje vlastní periodikum, časopis, které je bude informovat o specifických otázkách starší generace. Tento názor nesdílí menšina – 47 % dotázaných (2 % se nevyjádřila). Zájem o vlastní periodikum projevíli dotázaní především z menších územních sídel (57%), dřívější dělníci (rovněž 57%) a mladší kategorie seniorů.

Ve výzkumné anketě zprostředkované časopisem Rady seniorů ČR “Doba seniorů“ se pro vlastní periodikum vyjádřilo podstatně více – 82 % dotázaných. Čtenáři časopisu Doba seniorů jsou přirozeně v podstatné míře přívrženci zachování periodika. Pro vlastní periodikum jsou zde naopak nejvíce senioři bydlící ve velkoměstech (86%) a dále spíše starší čtenáři od 80 let (84%), a také ženy než muži.

10. POZNATKY O SENIORECH Z JINÝCH VÝZKUMNÝCH ZDROJŮ

Problematika českých seniorů, mapování jejich života, analýzy jejich postavení jsou stále častěji předmětem sociologických výzkumů a vědeckého bádání. Množství poznatků získaných v posledních letech zejména z iniciativy Rady seniorů České republiky začíná být souborem zasluhujícím vytvoření datové banky. Ta by měla sloužit jako precizní základna a zdroj pro permanentní poznávání seniorské populace české společnosti.

Výsledky provedeného šetření nebyly proponovány k získání podrobných analytických dat, mají však hodnotu v aktuálnosti získaných poznatků, tedy k termínu šetření

– léto 2014.

Získaná data lze porovnávat s poznatky z jiných šetření, mimo již zmíněné ankety v časopise Doba seniorů, provedené souběžně s našim výzkumem, a také s daty zjištěnými v šetřeních realizovaných v posledních šesti letech. Jde o výzkumy, které provedl Petr Sak a prezentoval je ve své knize **Sociologie stáří a seniorů**. A dále o dva velké **výzkumy k postavení a bydlení seniorů v Praze provedených v letech 2008 a 2010**.

Nutno poznamenat, že dílčím způsobem jsou data o seniorech získávána ve všech sociologických výzkumech – komerčních i akademických, a to prostým způsobem při třídění dat podle věku. A to v oblasti ekonomiky, společenského života i politiky např. i při výzkumu volebních preferencí.

Mimořádnou hodnotu má souhrnné zjištění, že poznatky našeho aktuálního šetření jsou v souladu s poznatky dříve realizovaných výzkumů. V průběhu 6 až 8 let došlo k určitým změnám v životě občanů, nicméně v základních parametrech je shoda poznatků prokazatelná. Uveďme příklady.

V práci Petra Saka, vycházející z 18 sociologických výzkumů a studií provedených v letech 2007 – 2011, jsou uvedeny rozsáhlé poznatky o životě českých seniorů. S některými z nich lze **data z našeho výzkumu seriózně porovnat, zejména v oblastech života seniorů v osamění, jejich ekonomického zajištění, zdravotního stavu, prožívání volného času a bydlení**. I když procenta odpovědí nejsou totožná, jejich rozložení se velice podobá a téměř vždy jsou stejná pořadí odpovědí, tedy výsledných poznatků. Musíme vzít v úvahu, že k určitým posunům docházelo vzhledem k pětiletému časovému odstavu zjišťování.

Srovnání se dvěma výzkumy realizovanými pro Magistrát Hl. m. Prahy lze provést v oblasti ekonomického a sociálního postavení seniorů, bydlení a volného času. Ovšem s omezením, že jde o soubor seniorů žijících v Praze. I tak je patrná významná shoda. A to především v rozložení příjmu důchodců a dat o zdravotním stavu seniorů – přirozeně mírně zvýšeným po 6 letech od zjištění v roce 2008.

Celkem vysoká shoda je i v údajích o spokojenosti se životem, kterou vyjádřila v obou výzkumech téměř polovina dotázaných. Téměř stejné jsou údaje ve všech odpovědích na otázky o bydlení (spokojenosti, obav ap.). Pokud rozdíly existují, pak jsou vždy zdůvodnitelné časovým posunem realizace šetření.

Shoda je prokazatelná i v oblasti vztahu seniorů k potomkům, kdy nejvíce pomoci poskytovali senioři při výchově dětí a vnuků. K menším posunům docházelo v trávení volného času směrem k zahrádkaření a k cestování a turistice, a to na úkor četby knih. Hlavní problémy mají senioři stále stejné – péče o zdraví a stav zdravotnictví stojí na prvním místě problémů. Na dalším místě jsou problémy finanční - nízké důchody. Poté s odstupem senioři považují za závažný stav a chování části populace k nim – projevy neúcty, újmy. Následuje řada dalších, i místních problémů - doprava, bydlení, málo kultury. Stále stejné.